

De gevolgen van corona voor de inkomensverdeling: impact van lockdown en beleid in april 2020

COVIVAT Beleidsnota 7

Sarah Marchal, Jonas Vanderkelen, Bea Cantillon, Koen Decancq, André Decoster, Sarah Kuypers, Ive Marx, Johannes Spinnewijn, Wim Van Lancker, Lena Van Meensel en Gerlinde Verbist

7 januari 2021

Leuven / Antwerpen

De gevolgen van corona voor de inkomensverdeling: impact van lockdown en beleid in april 2020¹

Sarah Marchal¹, Jonas Vanderkelen² Bea Cantillon¹, Koen Decancq¹, André Decoster², Sarah Kuypers¹, Ive Marx¹, Johannes Spinnewijn², Wim Van Lancker³, Lena Van Meensel¹ en Gerlinde Verbist¹

¹ Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen

² Onderzoekseenheid Economie, KU Leuven

³ Centrum voor Sociologisch Onderzoek, KU Leuven

De uitbraak van het coronavirus in maart had een nooit geziene impact op het economische weefsel. Om de initiële verspreiding van het virus tegen te gaan greep de overheid drastisch in: de economie moest sluiten, en het stelsel van de tijdelijke werkloosheid werd in ijlt tempo uitgebreid om de grootste schokken op de arbeidsmarkt op te vangen. Maar wat waren de gevolgen voor de getroffen werkenden? Wat waren de gevolgen voor de inkomens en wie voelde die gevolgen het hardst? En hoe goed beschermde het stelsel van de tijdelijke werkloosheid de getroffen werknemers tegen inkomensverlies? In deze beleidsnota bespreken we de impact van de coronaschok op de maandinkomens van werknemers in april 2020, op het hoogtepunt van de eerste lockdown.

Dit is een complexe oefening. Er bestaan (nog) geen gegevens waarmee we de werkelijke impact op de inkomens van mensen kunnen observeren. De levensstandaard en de inkomens van individuen en gezinnen worden immers gemeten op basis van enquêtes die pas met veel vertraging beschikbaar zijn. Om daar een oplossing voor te vinden maakten we gebruik van de zogenaamde ‘nowcasting’ techniek. We gebruikten gegevens uit een bevraging van de kenmerken en inkomens van de bevolking voor het jaar 2018 en we pasten die gegevens aan zodat ze bruikbaar werden om de impact van COVID-19 in te schatten. Gebaseerd op administratieve gegevens over het aantal tijdelijk werklozen en het aantal zelfstandigen met een overbruggingsrecht per sector, gekoppeld aan de kans dat iemand getroffen werd afgeleid uit internetbevragingen, modelleerden we de impact van de lockdown op de arbeidsmarktstatus zo goed mogelijk op deze data. Vervolgens pasten we de inkomens in deze dataset aan naar de prijzen en het beleid van 2020, om de situatie vlak voor en tijdens de lockdown zo goed mogelijk te benaderen. In het kaderstuk gaan we dieper in op de

¹ Contact: Sarah Marchal, sarah.marchal@uantwerpen.be en Jonas Vanderkelen, jonas.vanderkelen@kuleuven.be.

gebruikte methode. Op basis van deze aangepaste dataset presenteren we in deze beleidsnota onze inschatting van de impact van de lockdown en het beleid op de inkomens van de werknemers. Het is belangrijk om te benadrukken dat we niet in staat zijn de impact van de lockdown en het gevoerde beleid in te schatten voor de totale bevolking. Ons model is gebouwd op de statistieken van de tijdelijke werkloosheid en het overbruggingsrecht voor zelfstandigen. De economische impact van COVID-19 zal zich ook laten voelen bij groepen in onze samenleving die we niet terugvinden in deze statistieken. Denk aan mensen die hun overuren, interimjob, studentenjob of aanvullende tewerkstelling zagen wegvallen, of werknemers in meer precaire statuten zonder toegang tot deze beschermingsstelsels. Ook kunnen we geen inschatting maken van de gevolgen voor mensen die door de mazen van het sociale zekerheidsnet vallen². Voor deze groepen – die zich vaak aan de onderkant van de loonverdeling bevinden – modelleren we de impact van de schok niet, en onderschatten we bijgevolg de impact van de lockdown op hun beschikbaar inkomen. Bovendien moesten we sterke veronderstellingen maken rond de terugval in het inkomen en de werktijd bij de werkenden waarvoor we wel gegevens hadden. Dat wil niet zeggen dat onze schattingen niet goed of bruikbaar zijn, wel dat ze slechts een deel van de werkelijkheid vatten.

Een verdere grote beperking bij een oefening als deze is dat we niet weten hoe de wereld er had uitgezien als de steunmaatregelen niet hadden bestaan. Het is niet zeker dat bedrijven even massaal van tijdelijke werkloosheid gebruik zouden hebben gemaakt. Mogelijk hadden ze reserves om hun werknemers nog een tijdlang door te betalen. Bovendien heeft de overheid vanaf het begin van de Coronacrisis via diverse maatregelen massaal de bedrijven gesteund, met name hun liquiditeitspositie. Deze oefening maakt daar abstractie van.

In de Engelstalige COVIVAT Working Paper 2 staan we uitvoerig stil bij het model en de onderliggende assumpties. Ook rapporteren we daar uitgebreid onze resultaten. In deze nota vatten we onze voornaamste resultaten samen.

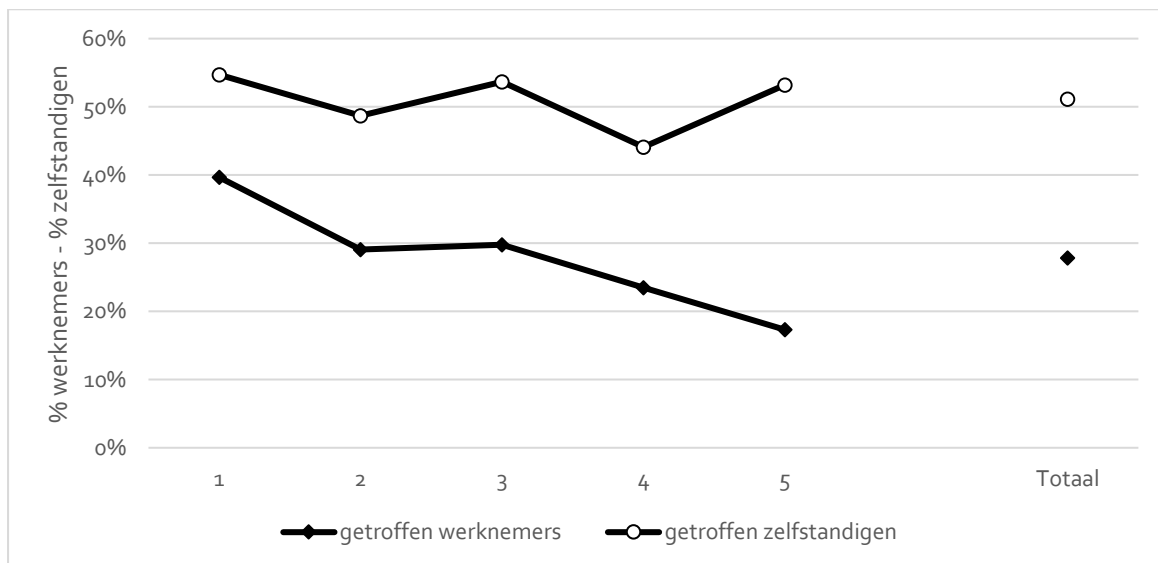
² Deze groepen werden wel mee opgenomen in de analyses gerapporteerd in Beleidsnota 6.

1. De schok trof voornamelijk werknemers met lage inkomens.

De lockdown trof een groot deel van de actieve bevolking. Bijna 30% van de werknemers deed minstens een dag in april beroep op het tijdelijke werkloosheidsstelsel (en 5.1% van alle werknemers zelfs voor de volledige maand). Ongeveer de helft van de zelfstandigen deed beroep op een overbruggingsrecht. In totaal deden ongeveer 1.2 miljoen werknemers een beroep op tijdelijke werkloosheid, en ontvingen rond de 380 000 zelfstandigen een overbruggingsrecht voor de maand april.

Figuur 1 toont duidelijk aan dat werknemers met lage inkomens in april een grotere kans hadden om tijdelijk werkloos te worden dan werknemers met hogere inkomens. We delen de werknemers in vijf gelijke groepen (kwintielen) op basis van hun loon van voor het coronavirus toesloeg, waarbij de eerste groep de laagste lonen en de vijfde groep de hoogste lonen omvat. In het eerste loonkwintiel, de groep met de laagste lonen, was de kans 40%, in het hoogste loonkwintiel slechts 17%. Bij de zelfstandigen zien we een gelijkere spreiding van het aandeel dat beroep doet op een overbruggingsrecht over de inkomensverdeling.

Figuur 1. Geschat aandeel werknemers en zelfstandigen getroffen door een verandering in arbeidsmarktstatus, naar kwintielen van pre-COVID arbeidsinkomen

Noot: Voor werknemers gaat het om een wijziging in arbeidsmarktstatus van werkend naar tijdelijk werkloos. Kwintielen voor werknemers zijn gebaseerd op pre-COVID lonen. Voor zelfstandigen gaat het om een wijziging in arbeidsmarktstatus van zelfstandige activiteit naar overbruggingsrecht. Kwintielen voor zelfstandigen zijn gebaseerd op pre-COVID inkomen uit zelfstandige activiteit.

Bron: Eigen berekeningen van de auteurs

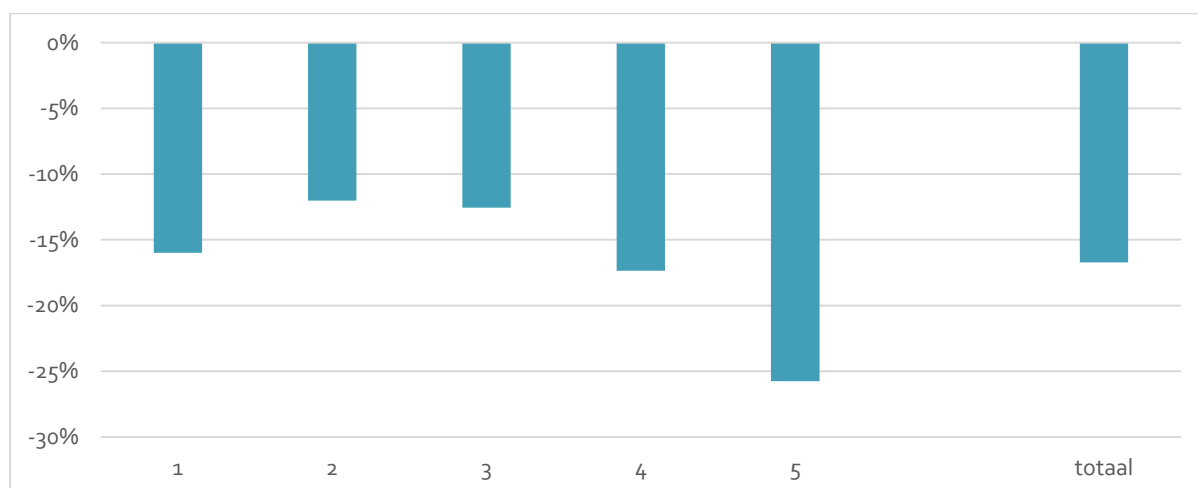
2. Het belasting- en uitkeringsstelsel heeft de schok in grote mate opgevangen

Gemiddeld genomen daalde het bruto-inkomen van getroffen werknemers in de maand april met 1950 euro, een daling van 64%. Na tussenkomst van de tijdelijke werkloosheid, en de automatische dalingen in sociale zekerheidsbijdragen en bedrijfsvoorheffing, bleef de gemiddelde daling in beschikbaar inkomen beperkt tot 382 euro. Dit komt neer op een gemiddelde daling van beschikbaar inkomen met 17%.

3. De schok werd met name geabsorbeerd voor de lagere en middelste lonen.

We zien dat het stelsel van tijdelijke werkloosheid vooral goed werkte voor de getroffen werknemers in de tweede en de derde groep: de lage tot middelhoge loongroepen (Figuur 2). Zij zagen hun beschikbaar inkomen gemiddeld met 12% en 12.6% dalen. Bij de allerlaagste lonen (kwintiel 1) was dit 16%, bij de hogere (kwintiel 4) en hoogste (kwintiel 5) lonen was dit respectievelijk 17.4% en 25.8%.

Figuur 2. Geschatte procentuele verandering in netto beschikbaar inkomen van getroffen werknemers, naar pre-COVID loonkwintiel

Noot: Kwintielen voor werknemers zijn gebaseerd op pre-COVID lonen, berekend voor alle werknemers.

Bron: Eigen berekeningen van de auteurs

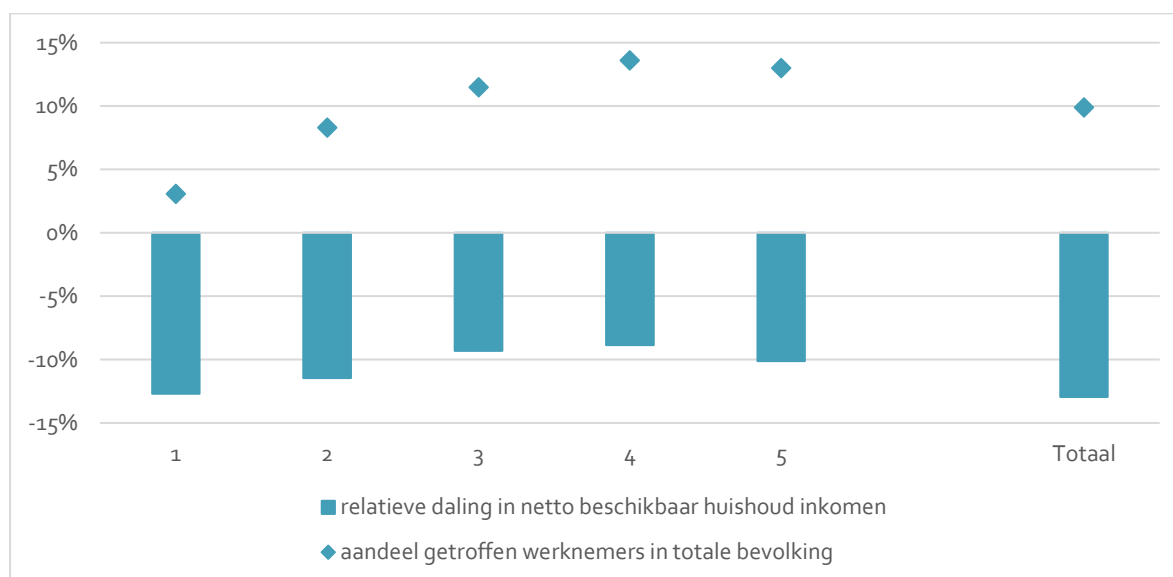
Dat komt door de combinatie van een vrij genereuze uitkering en de automatische daling van de bedrijfsvoorheffing die samen het grootste deel van de daling in het inkomen opvingen. Dit mechanisme werkte minder goed voor de hoogste lonen, omdat de lonen hier sterk boven de loongrens liggen waarop de uitkeringsniveaus zijn berekend. **Opvallend is dat de beschermende impact van de tijdelijke werkloosheid en de daling in de belastingen ook minder goed werkte voor de getroffen werknemers met de laagste lonen.** De forfaitaire bedrijfsvoorheffing op de tijdelijke werkloosheidsuitkering zorgde ervoor dat bepaalde fiscale kortingen waarvan zij normaal op maandbasis kunnen genieten, nu niet onmiddellijk werden verrekend. We kunnen verwachten dat een aanpassing van het beleid vanaf mei (een daling van de bedrijfsvoorheffing) tegemoet kwam aan dit reële probleem.

4. Zowel het beleid als de aanwezigheid van andere inkomens in het gezin bufferen de impact van de COVID-19 schok. Rijkere gezinnen die getroffen worden door tijdelijke werkloosheid kunnen vaker terugvallen op meerdere inkomens. Dit betekent dat wanneer we kijken naar de impact van de schok en de beleidsrespons op het beschikbare huishoudinkomen, we **de grootste terugval (in relatieve termen) waarnemen in gezinnen die zich lager in de (huishoud)inkomensverdeling bevinden.**

Net zoals hierboven verdelen we in figuur 3 de bevolking in vijf gelijke groepen (kwintielen), maar ditmaal op basis van hun beschikbaar gezinsinkomen, gecorrigeerd voor gezinsgrootte en samenstelling. Figuur 3 toont de gemiddelde daling van het beschikbaar gezinsinkomen per inkomenskwintiel. Omdat lagere inkomensgroepen vaker bevolkt worden door alleenstaanden of eenverdieners ervaren zij gemiddeld gesproken een sterkere relatieve daling van het gezinsinkomen. Het degressieve patroon wordt nog verder versterkt door het gevoerde beleid, dat in april voornamelijk goed werkte voor middeninkomens (zie punt 3 hierboven).

Daar staat tegenover dat we hier inzoomen op de gemiddelde daling van de *getroffen* huishoudens. De ruitjes in figuur 3 geven aan dat getroffen huishoudens algemeen minder voorkomen in de lagere inkomenskwintielen, die voornamelijk bestaan uit gepensioneerden en inactieven die – toch op basis van ons model – niet rechtstreeks getroffen werden.

Figuur 3. Gemiddelde daling in gezinsinkomen in huishoudens met een getroffen werknemer en het aandeel getroffen werknemers in totale bevolking, naar huishoudinkomenskwintiel

Noot: Kwintielen zijn gebaseerd op het pre-COVID beschikbaar netto gezinsinkomen, gecorrigeerd voor gezinsgrootte en gezinssamenstelling en op maandbasis. Aandeel getroffen werknemers is uitgedrukt ten opzichte van de totale bevolking.

Bron: Eigen berekeningen van de auteurs

5. Rekening houdende met het grote aandeel gezinnen dat -althans volgens ons model - niet getroffen werd, en met de beleidsrespons, is **de uiteindelijke impact op de volledige bevolking al bij al vrij beperkt gebleven.**

Over de hele bevolking daalde het beschikbare inkomen gemiddeld met 4% ten opzichte van het pre-COVID niveau. In absolute termen komt dit neer op een gemiddelde daling met 53 euro per individu, of 122 euro per huishouden. Omdat deze impact geconcentreerd was op slechts een deel van de bevolking³, was de werkelijke impact op de getroffen personen natuurlijk veel groter (zie hierboven). Een belangrijke observatie is dat de schok voornamelijk impact had op de werkende bevolking, en dus met name gevoeld werd door personen die reeds een job hadden. Vanzelfsprekend zijn er grote verschillen in deze groep, maar algemeen gesproken bevinden de getroffen werkenden zich vaker in het midden en aan de bovenkant van de gezinsinkomensverdeling. Onze resultaten tonen inderdaad dat de laagste kwintielen gemiddeld gesproken minder beïnvloed werden: de daling in gemiddelde netto beschikbaar inkomen over alle huishoudens in het eerste kwintiel is verwaarloosbaar, en loopt op van 3% in het tweede kwintiel naar 5% in het vijfde kwintiel. Maar zoals blijkt uit de bovenstaande figuren wil dit zeker niet zeggen dat de grote aantallen die wel getroffen werden, geen substantiële impact kenden.

Dit beeld wordt bevestigd wanneer we kijken naar het aandeel van de (getroffen) bevolking dat verder terugvalt in de gezinsinkomensverdeling. Tabel 1 toont het aandeel van de bevolking met een maandinkomen lager dan respectievelijk 60% (de armoedegrens), 80% en 100% van het mediaan beschikbaar gezinsinkomen op maandbasis, gecorrigeerd voor gezinsgrootte.

Het aandeel van de bevolking dat door de schok in april terechtkomt onder deze grenzen is vrij beperkt: 4.7% van de bevolking daalt onder het (pre-COVID) mediaan beschikbaar gezinsinkomen, gecorrigeerd voor gezinsgrootte en gezinssamenstelling. Het percentage van de bevolking met een equivalent beschikbaar gezinsinkomen onder de 80% stijgt met 3.2 procentpunt, en 1.2 % van de bevolking komt omwille van de impact van de schok en ondanks het gevoerde beleid onder de armoedegrens terecht.

Tegelijk merken we dat wanneer we inzoomen op de getroffen werknemers, de verschuivingen (relatief gezien) veel sterker waren. Traditioneel gezien bevinden werknemers zich vrij hoog in de equivalente beschikbare huishoud inkomen verdeling. **We zien inderdaad dat 34.1% van de individuen die leven in een gezin met een getroffen werknemer zich onder het mediaan inkomen bevond in het pre-COVID scenario. Dit aandeel stijgt na de schok tot bijna 50%. Het aandeel van de individuen in een huishouden met een getroffen werknemer onder de 80% lijn stijgt met bijna 10 procentpunt, terwijl het aandeel met een inkomen onder de armoedegrens bijna verdrievoudigt, van 2.6% tot 6.8%.** Hier brengen we de impact voor de maand april in beeld, maar voor het volledige jaar kan die impact er nog anders uitzien. Hoe de coronacrisis de inkomens en de inkomensverdeling in 2020 verder heeft beïnvloed, zullen we inschatten in een aantal volgende COVIVAT beleidsnota's.

³ 32% van de bevolking leefde in een huishouden waar minstens een iemand tijdelijk werkloos werd, of een overbruggingsrecht voor zelfstandigen ontving.

Tabel 1. Geschat aandeel individuen in een huishouden met een inkomen lager dan 60, 80 en 100% van het mediaan equivalent beschikbaar huishoudinkomen op maandbasis

	<60%		<80%		<100%	
	Pre	Post	Pre	Post	Pre	Post
Totale bevolking	12.5%	13.7%	30.5%	33.7%	50.0%	54.7%
Bevolking in een gezin met een getroffen werknemer	2.6%	6.8%	14.7%	24.4%	34.1%	49.4%

Noot: aandelen zijn gebaseerd op het pre-COVID beschikbaar netto gezinsinkomen, gecorrigeerd voor gezinsgrootte en gezinssamenstelling en op maandbasis.

Bron: Eigen berekeningen van de auteurs

Wat met de zelfstandigen?

In deze nota bespraken we de impact van de schok op de arbeidsmarkstatus van zelfstandigen en werknemers, en op de inkomens van de tijdelijk werklozen en de verdere verspreiding van de schok over de hele bevolking. We zoomen echter niet specifiek in op de impact van de schok en de beleidsrespons op de inkomens van de zelfstandigen. Er zijn een aantal problemen met de onderliggende inkomensgegevens van de zelfstandigen die maken dat we de resultaten voor deze groep met de grootste omzichtigheid moeten interpreteren. We verwijzen hiervoor naar onze working paper.

Uit onze simulaties blijkt dat het overbruggingsrecht zelfstandigen met een laag inkomen goed heeft weten te beschermen. Een groot aantal zelfstandigen rapporteerde in onze onderliggende data maandinkomens lager dan het overbruggingsrecht. De groep van de zelfstandigen wordt echter gekenmerkt door een zeer grote ongelijkheid. Het overbruggingsrecht bood uiteraard een veel magerdere inkomensvervanging voor zelfstandigen die voor de lockdown een hoog inkomen hadden. Dit is uiteraard volledig in lijn met de verwachtingen voor een uitkering die vastgesteld werd op een bepaald bedrag, en niet varieert naar eerder inkomen.

In onze simulaties gaan we enkel uit van het persoonlijke inkomen van zelfstandigen, en van het overbruggingsrecht als vervangingsinkomen voor dit persoonlijke inkomen. We maken bijgevolg abstractie van de grootte van de daling in omzet en de doorlopende kosten gerelateerd aan de activiteit van de zelfstandige. Deze dalingen worden gedeeltelijk gedekt door gewestelijke compensatiemaatregelen, die buiten de scope van deze oefening vielen. Voor elke zelfstandige die beroep moet doen op het overbruggingsrecht veronderstellen we dat het persoonlijke inkomen volledig wegvalt. We houden dus geen rekening met zelfstandigen die nog een deel van hun activiteit konden behouden, maar evenmin houden we rekening met negatieve inkomens. Deze assumpties, gekoppeld aan de kwaliteit van de onderliggende data, laten niet toe om een precieze inschatting te maken over de impact van de schok op de inkomens van de zelfstandigen.

De impact van de schok modelleren

Idealiter meten we de impact van de schok op huishoud inkomens aan de hand van administratieve gegevens, of aan de hand van survey gegevens, voor een representatieve steekproef van de bevolking. Dit soort informatie is helaas nog niet beschikbaar voor 2020. Daarom baseren we ons voor deze berekeningen op de EU-SILC 2018, de EU Statistics on Income and Living Conditions Survey. Deze dataset omvat de antwoorden van een representatieve steekproef van de Belgische bevolking op vragen rond hun inkomen en levensomstandigheden. Deze dataset wordt standaard gebruikt om de inkomensverdeling van de Belgische bevolking in kaart te brengen.

Uiteraard mist deze dataset, die de situatie in 2017/2018 reflecteert, belangrijke informatie om de veranderingen in arbeidsmarktsituatie en inkomens naar aanleiding van de lockdown in kaart te brengen. Vandaar passen we een nowcasting model toe op deze dataset, om zo goed mogelijk de situatie veroorzaakt door de lockdown in april te benaderen.

We baseren ons nowcasting model op de gegevens van de Coronastudie. Deze niet-representatieve internet bevraging ging op het hoogtepunt van de eerste lockdown (onder andere) na hoe de arbeidsmarktsituatie van de bevolking veranderde. Deze gegevens laten toe om transitieprobabiliteiten te schatten op basis van socio-demografische kenmerken die zowel in de Coronastudie als in de EU SILC bevroegd worden. Deze probabiliteiten kunnen we dus ook voor de respondenten in de EU SILC schatten. We kalibreren deze toegewezen probabiliteiten vervolgens aan de hand van de macro-statistieken van het aantal tijdelijk werklozen en zelfstandigen met een overbruggingsrecht. Op deze manier kunnen we voor de (representatieve) EU-SILC respondenten inschatten welke arbeidsmarktstatus zij waarschijnlijk hadden in april.

Vervolgens pasten we de inkomens in de aangepaste EU SILC 2018 aan naar de prijzen en het beleid van 2020, om de situatie vlak voor en tijdens de lockdown zo goed mogelijk te benaderen. Op basis van deze aangepaste dataset tonen we hier onze schattingen over de impact van de lockdown op de getroffen werknemers. (Een volledige beschrijving van de gebruikte methode en assumpties wordt gegeven in onze working paper, p 15 - 36.)